

Jaxongir MIRZASOLIEV,
Jamoat xavfsizligi universiteti tadqiqotchisi
E-mail: mjahongir@mail.ru

Psixologiya fanlari doktori, professor X.Abdusamatov taqrizi asosida

HARBIY XIZMATCHI OILALARIDAGI NIZOLARNING ARMIYA SALOHİYATIGA TA'SIRI

Annotatsiya

Ushbu maqolada jahon olimlari tomonidan harbiy xizmatchilar oilalaridagi nizolarini tadqiq etilganligi, harbiy xizmatchining ijtimoiy holati va oiladagi muammolarning asosiy tendensiyalari tahlil qilingan.

Kalit so‘zlar: Harbiy xizmatchilarning oilasi, ijtimoiy-psixologik yordam, oilaning harbiy xizmatdagi o‘rni, harbiy xizmatchi oilalarining turmush tarzi, armiya, mudofaa salohiyati.

КОНФЛИКТЫ В СЕМЬЯХ ВОЕННОСЛУЖАЩИХ ВЛИЯНИЕ НА АРМЕЙСКУЮ ПОТЕНЦИАЛ

Аннотация

В данной статье анализируются исследования проведённые зарубежными учеными в области конфликтов возникающих в семьях военнослужащих, их социальное положение, а также основные тенденции семейных проблем.

Ключевые слова: Семья военнослужащих, социально-психологическое обеспечение, роль семьи в военной службе, образ жизни семей военнослужащих, армия, оборонный потенциал.

CONFLICTS IN MILITARY FAMILIES INFLUENCE ON ARMY POTENTIAL

Annotation

This article analyzes research conducted by foreign scientists in the field of conflicts arising in military families, their social status, as well as the main trends in family problems.

Key words: Military family, social and psychological support, the role of the family in military service, lifestyle of military families, army, defense potential.

Kirish. Mamlakat Qurolli Kuchlarining jangovar qobiliyati uchun shaxsiy tarkibning ma'naviy-psixologik holati katta ahamiyatga ega bo'lib, unga ko'plab omillar ta'sir qiladi, ulardan biri harbiy xizmatchilarning oilaviy munosabatlari holatidir. Zamonaviy xorijiy harbiy sosiologiyaning asosiy istiqbolli tadqiqot yo'nalishlari harbiy xizmatchilarning oilaviy muammolari, shuningdek harbiy ijtimoiy jamoalarning ma'naviy-psixologik holatini o'z ichiga olishi bejiz emas.

Armiyaning tarkibiy qismidan kelib chiqib harbiy oilalar sonining ko'payishini nazarda tutadi, bu esa tegishli muammolarning ko'payishiga olib keladi. Shu munosabat bilan jaxon olimlari tomonidan harbiy xizmatchilarning oilasi mudofaa qobiliyatini ta'minlash muammolarini hal qilishda birinchi raqamli tadqiqot ob'ektiga aylangan [1].

Harbiy xizmatchilarning psixologik salomatligi va farovonligi mamlakat armiyasining samaradorligi, harbiy oilalarni moslashtirish va harbiy xizmatchilarning fuqarolik jamiyatiga integratsiyalashuvi uchun muhimdir.

2022 yilda M.Anatolii, V.Serxii, M.Aleksandr, I.Vladimir, S.Vladimir va V.Aleksandirlar tomonidan (Ukraina Milliy gvardiyasi, milliy akademiyasi) jangovar vazifalarni bajarayotgan Ukraina harbiy xizmatchilari oilalariga yordam berishning tibbiy, ijtimoiy va psixologik jihatlari o'rganilgan.

Harbiy harakatlardan qaydgan harbiy xizmatchilarning ijtimoiy moslashuvi, muloqotdagi qiyinchiliklar, intim hayotdagi qiyinchiliklar, kasbiy o'zini-o'zi belgilash muammolari bilan bog'liq yangi stresslarni boshidan kechirish, bundan tashqari jangovar harakatlar vaqtida orttirgan psixologik travmalar sog'lig'iga jiddiy ta'sir ko'rsatishi, buning natijasida oilada tushunmovchilik, janjallar kelib chiqishi, oila a'zolarida ham uyqu buzilishi, tushkunlik, kayfiyatning o'zgarishi, begonalashish holatlari kuzatilishi tahlil qilingan [2].

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili. Ukraina psixiatrlarining ta'kidlashicha harbiy harakatlarda ishtirok etgan harbiy xizmatchilarning 20 foizida "ATO sindiromi" deb ataladigan surunkali travmadan keyingi stress buzilishi (PTSD) tashxisi qo'yilgan.

Ushbu holatlarni o'rganish natijasida olimlar tomonidan quyidagi xulosalar keltirib o'tilgan:

Reabilitatsiya faoliyatini takomillashtirish uchun olimlar, metodistlar, shifokorlar, ijtimoiy soha xodimlari, davlat organlari mutaxassislari, shuningdek fuqaro-harbiy hamkorlik mutaxassislari ishtirokida harbiy xizmatchilarning oilasi va yaqinlarini qamrab oluvchi kompleks reabilitatsiya tadbirlarini tizimli tashkil etish.

2. Jangovar harakatlarda ishtirok etgan harbiy xizmatchilarning oilalariga yordam ko'rsatishning tibbiy-ijtimoiy va psixologik jihatlari o'rganish va Ukraina tomonidan harbiy xizmatchilarning oilalariga psixologik yordam ko'rsatishni tashkil etishni takomillashtirishning asosiy yo'nalishlarini ishlab chiqish [3].

Psixologik yordam va reabilitatsiyaning umumiy jihatlari T.Dobrovolskaya, S.Xarchenko, L.Yakovlevlarning asarlarida keltirib o'tilgan. Harbiy xizmatchilar bilan reabilitatsiya ishlarini amalga oshirishning o'ziga xos xususiyatlari V.Aleshchenko, V.Mogilevlar tomonidan tahlil qilingan. V.Bondarenko, D.Kramerlar tomonidan harbiy xizmatchilarning oilalariga ijtimoiy yordam ko'rsatishning nazariy va amaliy jihatlari o'rganilgan [4].

So'ngi yillarda olib borilgan tadqiqotlar shuni tasdiqlaydiki nafaqat harbiy xizmatchining, balki uning ota-onasi, rafiqasi, farzandlari va yaqin qarindoshlariga ham tibbiy, ijtimoiy va psixologik yordam ko'rsatish zarur [5].

Jaxon olimlari tomonidan harbiy oilalardagi nizolar tadqiq etilganda ota-onalarning ayrim individual xususiyatlari

va oiladagi nikoh munosabatlarda yuzaga kelayotgan nizolar ajrashishlarning eng muhim manbai ekanligi aniqlangan [6].

S.V.Bobrichov va V.V.Ivakinalarning "Oilaviy munosabatlar sohasidagi ijtimoiy-psixologik aspektlar" nomli O'quv qo'llanmasida:

1. Oilaviy nizolarning fenomenologiyasi: mohiyati, determinant, xususiyatlari.

Oila a'zolarining nizoli xatti-harakatlar strategiyalari.

Oilaviy nizolarning dinamik xususiyatlari.

Oilaviy nizolarning tasnifi.

Oilaviy nizolarning etnomadaniy xususiyatlari keltirib o'tilgan.

Mutaxassislarning ta'kidlashicha, iqtisodiy, huquqiy, siyosiy konstruksiyalarning keskin o'zgarishi, oilaviy hayotning mazmunini o'zgartiradi. Oilaviy hayotning funksional sohalari o'g'il bolalar va qizlar uchun nikoh motivatsiyasining an'anaviy tarkibiy qismlarini o'zgartirib, oilalarda ijtimoiy munosabatlarning namoyon bo'lish doirasini kengaytirmoqda va bir vaqtlar bir-birini sevgan odamlar ba'zan bir-birlarini tushunishni xoxlamaydilar, bir-birlaridan uzoqroq bo'lishga, e'tiborsiz, mas'uliyatsiz, beparvo toirush o'rtoq ekanligiga o'zlarini ishonirishga harakat qiladilar. Ular o'rtasida har qadamda tom ma'noda nizolar kelib chiqqa boshlaydi. Bir-biriga nisbatan bunday munosabat oddiy psixologik jihatdan mos kelmaslik bilan oqlanadi. Shu bilan birga, psixologik nomuvofiqlik haqidagi harakatlar ko'pincha o'z xatolarini va e'tiborsizliklarini tan olishni, boshqa odamni tushunishni yoki hech bo'lmaganda tushunishga harakat qilishni istamasligida ko'rinadi. Ko'pincha bunday tushunish uchun insonda ko'nikmalar etishmaydi va bu ko'nikmalar aqliy va axloqiy qobiliyatlarni talab qiladi. Oilaviy nizolar ijtimoiy nizolarning eng keng tarqalgan ko'rinishi, o'tkir va tajribali shakllaridan biri hisoblanadi. Mutaxassislarning fikricha, oilalarning 80-85 foizida yaqqol nizolar, qolgan 15-20 foizida esa turli sabablarga ko'ra janjallar kelib chiqadi [7].

Psixologiya fanlari nomzodi, dotsent L.B.Morozova Rossiyaning harbiy xizmatchi oilalarida er-xotinning oiladagi shaxslararo o'zaro munosabatlar va oilaviy munosabatlardan qoniqish bo'yicha ilmiy izlanishlarni olib borgan.

Tadqiqot natijalarida nikohdan qoniqish oilaning sub'ektiv g'oyasini amalga oshirishga [8] va oilaviy hayotdan qoniqish har bir shaxsning barcha ehtiyojlarini qondirish darajasiga bog'liq bo'lgan, bu o'z navbatida ijtimoiy histuyg'ularning rovojlanishiga qaratilgan. Nikohdan qoniqish omillari etib: turmush o'rtog'ining kasbiy faoliyatidan kelib chiqib ishdan qoniqish, ishdagi muvaffaqiyat, insonning o'zini-o'zi anglashi va oilaning moliyaviy farovonligi keltirib o'tilgan [9].

Tadqiqot metodologiyasi. Hozirgi kunga kelib harbiy oilalarda nizolar paydo bo'lishi harbiy xizmatchilarning oilaviy hayotidagi muammoli vaziyatlarni tahlil qilish, harbiy xizmatchi oilasidagi munosabatlarning o'ziga xos xususiyati kabi muammolarni vujudga keltirmoqda. I.Yu.Zagornaya harbiy xizmatchilar oilalarining ijtimoiy-psixologik moslashuvini o'rganar ekan, u oilaviy funksiyalarni amalga oshirishga to'sqinlik qiladigan bir qator omillarni aniqladi. Ular orasida:

harbiy xizmatchining xizmat joyini tez-tez o'zgarishi bilan takroriy ijtimoiy-psixologik moslashish omillariga moyillik;

harbiy xizmatchilar oilasini tartibga solish;

harbiy xizmatning alohida shartlari tufayli oilaviy hayotdagi muammolarning yuzaga kelishi;

turmush o'rtog'ining oilaviy qadriyatlarini va oilada sog'lom muhitni yaratishga qodir yoki aksincha shaxsiy fazilatlarini;

harbiy xizmatchi oilasining ijtimoiy-psixologik va ijtimoiy-madaniy aloqalarining muntazam tanqisligi (chekka

garnizonlarda, harbiy qismlarda, qishloq aholi punktlarida yashashi) [10].

Yuqorida keltirib o'tilgan tadqiqot ishlari bejizga emas. Hozirgi kunda harbiy oilalar o'rtasidagi ijtimoiy-muhidning buzilishi davlat mudofaa salohiyatiga o'z ta'sirini ko'rsatmay qolmaydi.

A.S.Zemlyanaya tomonidan harbiy oila a'zolarining harbiy garnizonlar sharoitlariga moslashuvining ijtimoiy-psixologik xususiyatlarini aniqlash va moslashuv muammolarini hal qilishning ijtimoiy-psixologik texnologiyasi orqali 350 dan ortiq harbiy xizmatchilarning oila a'zolari o'rganilgan. Asosiy eksperimental baza sifatida Moskva harbiy okrugining to'rtta garnizoni tanlangan.

Tadqiqotning nazariy ahamiyatida harbiy oilalarning moslashuv muammolarini aniqlash, ularning individual xususiyatlaridan kelib chiqib atrof-muhitga va zamonaviy sharoitlarda moslashish jarayonining ijtimoiy-psixologik xususiyatlari, shuningdek, harbiy oilalar a'zolarining moslashuv muammolarini hal qilishda ijtimoiy-psixologik yordamning mohiyati va mazmuni, harbiy sharoitlarga moslashishda samarali individual va guruh psixologik yordam ko'rsatishning modelini ishlab chiqish, individual va guruhli psixologik yordamning ijtimoiy-psixologik texnologiyasi eksperimental ravishda sinovdan o'tkazilishi belgilab berilgan. Ishlab chiqilgan mezonlar, ko'rsatkichlar va darajalar yordamida harbiylar oilalarini moslashtirish samaradorligi baholalanib, harbiy garnizonlardagi harbiy xizmatchilarning oilalariga yordam ko'rsatishning ijtimoiy-psixologik resurslari aniqlangan. Harbiy xizmatchilar oilalarining samarali moslashuvi uchun ijtimoiy-psixologik sharoitlar belgilanib, uni optimallashtirish bo'yicha amaliy tavsiyalar ishlab chiqilgan.

Tadqiqot natijalarining amaliy ahamiyati shundan iboratki, ishlab chiqilgan ijtimoiy-psixologik model, harbiy oilalarni samarali moslashtirish algoritmi va texnologiyasi harbiy psixologlar amaliyotida sinovdan o'tkazilib, ko'rsatkichlar, darajalar bo'yicha baholangan va o'z samaradorligini ko'rsatgan.

Oilalarning moslashuvi samaradorligi uchun belgilangan ijtimoiy-psixologik sharoitlar majmui ularga ijtimoiy-psixologik yordam ko'rsatishni tashkil etish uchun asos bo'lib xizmat qilgan [11].

Oiladagi nizolarning kelib chiqishi oqibatida ajralish muammosi hozirgi kunda jamiyatning eng dolzarb muammolaridan biri bo'lib qolmoqda. Oilaviy ajralishlarning mavjudligi keng jamoatchilik e'tiborini o'ziga jalb etib, bu muammoning echimini topish uchun zarur chora-tadbirlarni ko'rishga undaydi. Chunki, yuqorida aytib o'tilganidek, ajralish natijasida millionlab odamlar birinchi navbatda bolalar, ayollar, erkaklar va hatto yaqin qarindoshlar ham "ma'naviy zarar" oladilar. Insoniyat rivojlanishining hozirgi bosqichida, odamlarning kundalik hayoti kundan-kunga urbanizatsiyalashgan bir vaqtning o'zida ilmiy-texnik taraqqiyotning doirasi kengayib borayotgan davrda, onalar kasalliklari, bolalar o'limi, zaiflik, nogiron bolalarning tug'ilish darajasi, salomatlikning yomonlashuvi va oilaviy hayotni saqlab qolishda kurashni talab etadi. Umuman olganda, bu masala kecha yoki bugun yuzaga kelgan muammo emas. Insoniyat tarixi, nikoh-oila munosabatlarining vujudga kelishi bilan bog'liq ko'hna muammolardan biridir.

Ann Katrin Patten tomonidan Kaliforniya davlat universitetida yozgan "Harbiy xizmatdagi ish va oilaviy mojarolar" nomli maqolasida (2012) ish va oila nizosi uchta asosiy shaklga bo'linishini ta'kidlab o'tgan, bular, vaqtga asoslangan mojarolar, zo'riqish va xatti-harakatlarga asoslanadi. Bola parvarishi bo'yicha majburiyatlar vaqtga asoslangan nizolarni keltirib chiqarishi mumkinligi aytib o'tilgan [12].

Shimoliy Osetiya davlat pedagogika instituti ijtimoiy psixologiya kafedrasida aspiranti L.A.Kulumbegovanning

“Harbiy oilalarni ijtimoiy-pedagogik va psixologik qo‘llab-quvvatlashning asosiy shakllari” nomli maqolasida (2018) harbiy xizmatchilar va ularning oilalari ijtimoiy muammolarining asosiy tendensiyalarini, harbiy xizmat va uning o‘ziga xos xususiyatlari, harbiy xizmatchining ijtimoiy holati, huquq va erkinliklari, harbiy oilalarning turmush tarzi kabi tushunchalar tahlil qilingan [13].

Harbiy xizmatchilarning oila a'zolarini yopiq ijtimoiy muhitda yashash sharoitlariga moslashtirishning ijtimoiy-psixologik xususiyatlari, maktablarda harbiy xizmatchilarning bolalari bilan ijtimoiy-pedagogik va psixologik ish tajribasini tahlil qilish natijalari yoritib berilgan.

Bunga ko‘ra harbiy oilalarni ijtimoiy-pedagogik va psixologik qo‘llab-quvvatlash ko‘p qirrali va murakkab jarayon bo‘lib, u jamiyat va umuman davlatning ortib borayotgan talablarini hisobga olgan holda doimiy nazoratga olinadi. Harbiy oilalarni ijtimoiy-pedagogik va psixologik qo‘llab-quvvatlashning asosiy yo‘nalishlari qatorida maqolada quyidagilar ta’kidlangan:

barcha ijtimoiy tuzilmalar rahbarlarining sa'y-harakatlarini harbiy oilalarning shakllanishi va rivojlanishiga ko‘maklashishga qaratish;

garnizon sharoitida yashovchi harbiy oilalarning fikri, kayfiyati, talab va ehtiyojlari bilan tanishish;

oilalarga turli ijtimoiy, maishiy, tarbiyaviy va psixologik muammolarni hal qilishda manzilli yordam ko‘rsatish;

harbiy xizmatchi oila a'zolarining ijodiy qobiliyatlari va ehtiyojlarini rivojlantirishga ko‘maklashish, harbiy oilalarning kasbiy va ijtimoiy faolligini oshirish;

ularning bilim darajasini va axloqiy-estetik madaniyatini oshirish;

jismoniy, aqliy, huquqiy, iqtisodiy, oilaviy, mehnat tarbiyasini takomillashtirish.

Harbiy oilalarni ijtimoiy-pedagogik va psixologik qo‘llab-quvvatlashning sanab o‘tilgan yo‘nalishlarini hal qilish quyidagi tizimni tashkil etuvchi omillarga asoslanadi:

oilani ijtimoiy-psixologik qo‘llab-quvvatlashning pedagogik yo‘nalishi;

oilalarni ijtimoiy-pedagogik qo‘llab-quvvatlash jarayonini loyihalash;

ijobiy hissiy munosabat;

oila a'zolarini ijtimoiy faoliyatga jalb qilish.

Ma'lumki, sanab o‘tilgan omillarni hisobga olmasdan turib, harbiy oilalarning ijtimoiy muammolari to‘g‘risida ob'ektiv ma'lumot olish, ularning oilaviy ustuvorliklari va qadriyatlarini tushunish mumkin emas.

Oilani kichik ijtimoiy guruh sifatida belgilab, unga bo‘lgan ehtiyoj jamiyatning aholining jismoniy va ma'naviy ko‘payishiga bo‘lgan ehtiyoji bilan belgilanadi [14].

Xulosa va takliflar. Harbiy xizmatchi oilasining ijtimoiy-pedagogik jihati ba'zi o‘ziga xos tendensiyalarni aks ettiradi: harbiy oilalarda ko‘pincha nikoh munosabatlarining mustahkamligi, yuqori moslashuvchan potensial, qiyinchiliklarni engish qobiliyati, beqaror hayot va shu bilan birga ko‘proq yoki kamroq turmush tarzini saqlab qolish bilan ajralib turadi.

Harbiy oilalarning turmush tarzi quyidagi ijtimoiy-psixologik xususiyatlarida namoyon bo‘ladi:

vatanparvarlik yo‘nalishi, harbiy xizmatchi oilasining o‘z hayotini, taqdirini harbiy xizmat qo‘yadigan yuksak talablarga moslashtirishga doimiy tayyorligi;

iqlimiy, tabiiy, ijtimoiy, ekologik, mehnat, madaniy, ta'lim, bo‘sh vaqt, ta'lim sharoitlarining o‘zgarishiga olib keladigan, muhim psixologik, jismoniy, aqliy, bir navbatchilik joyidan ikkinchisiga o‘tishda doimiy moslashish zarurati;

ko‘pincha uy-joy etishmasligi, noqulay yashash sharoitlari, harbiy xizmatchilarning oila a'zolarini kasbi bo‘yicha ish bilan ta'minlash imkoniyati, bolalar bog‘chalarida joy etishmasligi, tibbiy yordamning pastligi va boshqalar bilan bog‘liq davriy psixologik noqulaylik, stress va nizolar;

harbiy xizmatchi va oila a'zolari o‘rtasida aloqaning yo‘qligi, qat'iy vaqt qoidalari, bu oila ichidagi munosabatlarga salbiy ta'sir qiladi, oilaning umuman e'tiborga, bolalarni tarbiyalashga, oilaga g‘amxo‘rlik qilishga bo‘lgan ehtiyojidan norozi bo‘lishiga olib kelishi;

harbiy xizmatchi oilasining hamjihatligi xotining axloqiy-psixologik fazilatlarini darajasiga bog‘liqligi;

harbiy xizmatchi uchun xizmatning yuqori ahamiyati, chunki uning kasbiy faoliyati o‘ta qizg‘in bo‘lib, etarli darajada jangovar tayyorgarlikni saqlash uchun maksimal fidoyilikni talab qiladi, ba'zan esa o‘z hayotiga katta xavf tug‘diradi [15]. Muallif, harbiy xizmatchining kasbiy faoliyatining oilaga ta'siri bilan bog‘liq vaziyatlarini yoritib berish bilan bir qatorda, o‘z argumentini asoslagan so‘nggi tadqiqotlar va nashrlarning tahlili, umumiy muammoning ilgari hal etilmagan qismlarini ochib berishga qaratgan.

ADABIYOTLAR

1. <https://cyberleninka.ru/article/n/osobennosti-semi-voennosluzhashego-i-problema-obespecheniya-boegotovnosti-vooruzheniy-sil>.
2. W.G. Jr.Black, Harbiy sabablarga ko‘ra oilaning ajralishi: Stresni kamaytirishga aralashuv. 1993; 38(3):273–280).
3. R.E.Heyman, P.H.Neidig, AQSh armiyasi va fuqarolik vakillarining namunalarda turmush o‘rtoqlarning tajovuzkorligini tarqalish ko‘rsatkichlarini taqqoslash, 1999; 67:239–242.
4. https://wiadlek.pl/wp-content/uploads/archive/2022/01/W_Lek_2022_01228.pdf.
5. I.I.Prykhodko, S.V.Bielai, A.M.Hrynzovskyi, A.M.Jelaho, S.O.Hodlevskiy, S.I.Kalashchenko, Harbiy xizmatchilarning ekstremal sharoitlarda moslashuvi va xavfsizligining tibbiy-psixologik jihatlari, Wiad Lek . 2020;73(4): 679.
6. <https://www.dissercat.com/content/spetsifika-proyavleniya-lichnostnykh-svoistv-detei-v-semyakh-professionalnykh-voennosluzhashch>.
7. Ma'lumotlar bazalari. Federal Davlat statistika xizmati. <http://www.gks.ru/wps/wcm/connect> 2016.
8. S.I.Golod Sosialno-demograficheskiy analiz sostoyaniya i evolyusii semi [Tekst] / S.I. Golod / Sbornik RFFI «Transformatsiya rossiyskoy semi v usloviyax globalizatsii: teoreticheskoe i eksperimentalnoe modelirovanie prosessov», 2008. - S. 1-24.
9. Sisenko, A.V. Suprujeskie konflikt [Tekst] / A.V. Sisenko - M.: Finansi i statistika, 2008. -342 s.
10. Zagornaya I.Yu. Sosialno-psixologicheskaya adaptatsiya semey voennoslujashix k usloviyam garnizonnoy jizni: Avtoreferat. M., 2007. - 21 s.
11. Zemlyanaya A.S., dissertatsiya, Sosialno-psixologicheskaya adaptatsiya semey voennoslujashix k usloviyam garnizonnoy jizni, 2010 - s 198.
12. <https://scholarworks.lib.csusb.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=5224&context=tetd-project>.
13. <https://cyberleninka.ru/article/n/osnovnye-formy-sotsialno-pedagogicheskoy-psixologicheskoy-podderzhki-semey-voennosluzhaschih>.

14. Kokoeva N.V. Rol semi v formirovanii lichnosti sovremennogo podrostka //Sovremennie obrazovatelnie texnologii» Sbornik statey i tezisov. Vipusk 10. Chast 2. Izd-vo: SOGPI. Vladikavkaz 2010. S. 3-8.
15. Podolskaya T.A., Gusova A.D. Vliyanie semeynix otnosheniy na razvitie lichnosti rebenka//Baltiyskiy gumanitarniy jurnal. 2016. T. 5. № 3 (16). S. 158-160.